נלקט ונערך על ידי:
ישיבת אביר יעקב
אור מאיר שמחה
נהריה
מכון אור לישרים
קרן זרח בהוצאת אור לישרים

מתורתו של צדיק
אֲבִיר יַעֲקֹב

משנתו של מרן רבי יעקב אביחצירא זי"ע | על דרך הפשט

לקט דרושים ומאמרים, בביאור פשט מצוות התורה ועניני עבודת השי"ת

שנלקטו מכל ספריו הק'

גליון מס' 18 ◆ פר' שלח התשע"ז

חובת הצדיק לשמור איבריו

וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן זַכּוּר וְגוֹ' (במדבר יג). עַכְשָׁו בָּא לְרָמֵז שֶׁכָּל אֵבָרֵיהֶם מְתֻקָּנִים כָּרָאוּי, דְּזֶהוּ הָעִקָּר הַגָּדוֹל, דְּאִין הַשְׁכִּינָה שׁוֹרָה בְּמָקוֹם פָּגוּם. לְפִיכָךְ קָאָמַר, בּוֹא וּרְאֵה מַה מַּעֲשֵׂיהֶם מְתֻקָּנִים כָּרָאוּי. וְזֶהוּ וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם לְמַטֵּה רְאוּבֵן, זֶה רוֹמֵז לָעֵינַיִם הָרְאוּיִים לְהִתְדַּבֵּק בַּשְּׁכִינָה, שֶׁהֵם מְתֻקָּנִים אֲבָרֵיהֶם כָּרָאוּי. וְזֶהוּ וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם לְמַטֵּה רְאוּבֵן, זֶה רוֹמֵז לָעֵינַיִם כְּמַשְׁמָעוֹ לְשׁוֹן רְאִיָּה, וּדְהַיְנוּ זֶה הַצַּדִּיק שׁוֹמֵר עֵינָיו וְאֵינוֹ מַבִּיט בְּשׁוּם דָּבָר רַע, רַק מְקַיֵּם מַה שֶּׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת צִיצִית (שם טו לט) 'וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה' [וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם] וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם', דְּהַמַּבִּיט בְּצִיצִית וְזוֹכֵר מִצְוֹת ה' בָּזֶה לֹא יָבוֹא לִידֵי רְאִיָּה רָעָה. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר, זֶה הַצַּדִּיק שׁוֹמֵר עֵינָיו בִּשְׁבִיל שֶׁשּׁוֹמֵעַ לְדַבֵּר ה' שֶׁאָמַר 'וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה'', וְזֶהוּ בֶּן זַכּוּר, דְּהַיְנוּ זוֹכֵר תָּמִיד לָזֶה הַדָּבָר וְאֵינוֹ פּוֹגֵם עֵינָיו:

ישמור אזניו

לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן שָׁפָט בֶּן חוּרִי. שִׁמְעוֹן הוּא כְּנֶגֶד הָאָזְנַיִם שֶׁבָּהֶם תְּלוּיָה הַשְּׁמִיעָה, דְּהַיְנוּ זֶה הַצַּדִּיק תִּקֵּן אָזְנָיו כָּרָאוּי, לְדִבְרֵי ה' מַטֵּה אָזְנָיו לִשְׁמֹעַ, וְלִדְבָרִים בְּטֵלִים וְכַיּוֹצֵא עוֹשֶׂה עַצְמוֹ כְּחֵרֵשׁ לֹא יִשְׁמַע וְאוֹטֵם אָזְנָיו מִשְּׁמֹעַ רַע. וְהִנֵּה מָצִינוּ כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה תְּלוּיִים כִּי אִם בַּשְּׁמִיעָה, 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל' (דברים ו ד), 'אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ' (שם יא יג), 'וְאִם לֹא תִּשְׁמְעוּ' (ויקרא כו יד), כָּל דִּינֵי הַתּוֹרָה תְּלוּיִים בִּשְׁמִיעַת הָאָזֶן, וְזֶהוּ שָׁפָט בֶּן חוּרִי, דְּהַיְנוּ כָּל דִּינֵי הַתּוֹרָה הַנִּקְרֵאת 'חֻרוּת' בַּשְּׁמִיעָה תְּלוּיִים, וְזֶה הַצַּדִּיק קַיֵּם זֶה הַדָּבָר וְתִקֵּן אָזְנָיו:

ישמור פיו מדיבורים אסורים

לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה. כָּאן בָּא לְרָמֵז עַל הַפֶּה, דְּיְהוּדָה לְשׁוֹן הוֹדָאָה, וְהַהוֹדָאָה הִיא בַּפֶּה. וּבָא לְרָמֵז כָּאן, דְּהַצַּדִּיק הַזֶּה שׁוֹמֵר פִּיו עִם בְּנֵי אָדָם, הֵן שֶׁיֵּשׁ צֶדֶק וְלָאו שֶׁיֵּשׁ צֶדֶק, מַשְׁאוֹ וּמַתָּנוֹ בֶּאֱמוּנָה, אֵינוֹ דּוֹבֵר שְׁקָרִים וְאֵינוֹ מְתַלּוֹצֵץ. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר לְמַטֵּה יְהוּדָה, הַיְנוּ הַפֶּה שֶׁבּוֹ תְּלוּיָה הַהוֹדָאָה, כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה, כָּלֵב רָאשֵׁי תֵּבוֹת כַּחַשׁ לֵיצָנוּת בַּדָּאוּת, דְּהַיְנוּ, זֶה הַצַּדִּיק, הַכַּחַשׁ וְהַלֵּיצָנוּת וְהַבַּדָּאוּת, יְפֻנֶּה, דְּהַיְנוּ מְפֻנֶּה וּמְרֻחָק:

תמיד יעסוק בפיו בתורה ויוסיף בלימודו

לְמַטֵּה יִשָּׂשכָר יִגְאָל בֶּן יוֹסֵף. גַּם זֶה בָּא לְרָמֵז עַל הַשְּׂפָתַיִם, וְזֶה בָּא לְרָמֵז עַל עֶסֶק הַשְּׂפָתַיִם בַּתּוֹרָה. וְיָדוּעַ דְּהָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה צָרִיךְ לְהוֹסִיף מִדֵּי יוֹם בְּיוֹמוֹ, וּכְמַאֲמַר הַתַּנָּא (אבות פ"א מי"ג) וּדְלָא מוֹסִיף יָסֵף. וְעוֹד צָרִיךְ הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לוֹמַר דָּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ, שֶׁהָאוֹמֵר דָּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ מֵבִיא גְּאֻלָּה לָעוֹלָם (שם פ"ו מ"ו). וְזֶהוּ לְמַטֵּה יִשָּׂשכָר, יִשָּׂשכָר גִּימַטְרִיָּא 'שְׂפָתַיִם', וְיִשָּׂשכָר נַמִּי תָּמִיד הָיָה עוֹסֵק בְּשִׂפְתֵי בַּתּוֹרָה, וּבָא לְרָמֵז דְּזֶה הַצַּדִּיק עוֹסֵק תָּמִיד בְּשִׂפְתֵי בַּתּוֹרָה, וּבְכָל יוֹם מוֹסִיף, וְעוֹד אוֹמֵר דָּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ שֶׁבָּזֶה מֵבִיא גְּאֻלָּה לָעוֹלָם, וְזֶהוּ יִגְאָל בֶּן יוֹסֵף. וְאַף עַל גַּב דִּכְבָר רָמְזוּ הָפֶה בִּ'לְמַטֵּה יְהוּדָה' (במדבר יג ו), שָׁם רָמְזוּ בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם שֶׁהוּא שׁוֹמֵר פִּיו וּלְשׁוֹנוֹ, וְהָכָא בְּעִנְיַן עֶסֶק הַתּוֹרָה שֶׁהוּא עוֹסֵק בָּהּ לִשְׁמָהּ עַד שֶׁרָאוּי לְהָבִיא גְּאֻלָּה לָעוֹלָם:

ישמור ברית קודש

לְמַטֵּה אֶפְרַיִם הוֹשֵׁעַ בִּן נוּן. בָּא לְרָמֵז כָּאן עַל הַבְּרִית, שֶׁבּוֹ תְּלוּיָה פְּרִיָּה וּרְבִיָּה. וְהִנֵּה הַבְּרִית נִקְרָא 'שָׁלוֹם', וְהַשּׁוֹמְרוֹ עוֹשֶׂה שָׁלוֹם לְמַעְלָה וּלְמַטָּה [וכו']:

ביד ימין יתן צדקה ויזכה בזה לרפואת גופו ונפשו

לְמַטֵּה בִּנְיָמִן פְּלִטִי בֶּן רָפוּא. כָּאן בָּא לְרָמֵז עַל יַד יָמִין, וּבָא לְרָמֵז עַל הַצְּדָקָה שֶׁאָדָם נוֹתְנָהּ בְּיָדִים, וְעִקַּר מְצוֹת נְתִינָתָהּ הִיא בְּיַד יָמִין שֶׁהוּא צַד הַקְּדֻשָּׁה. וְהִנֵּה מִצְוַת הַצְּדָקָה גְּדוֹלָה לְאֵין קֵץ, דְּמַצָּלַת אֲפִלּוּ מִמִּיתָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (משלי י ב, יא ד) 'וּצְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת', וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁמַּצָּלַת מִפְּרָעָנִיּוֹת אֲחֵרוֹת, וְעוֹד, מְכַפֶּרֶת הָעָוֹן. וּבָא לְרָמֵז דְּזֶה הַצַּדִּיק הוּא נוֹתֵן צְדָקָה כָּרָאוּי. וְהִנֵּה בִּנְיָמִן חָסֵר יו"ד גִּימַטְרִיָּא 'זֶה הוּא יַד הַיָּמִין'. וְעוֹד, 'בִּנְיָמִין' מָלֵא בְּשִׁנֵּי יודִ"ן, כְּשֶׁתַּחֲלִיף אוֹת בֵּי"ת בְּמֵ"ם שֶׁהֵם מוֹצָא אֶחָד בְּאוֹתִיּוֹת בומ"ף, אוֹ בְּאַלְפָּא בֵּיתָא דְּא"ל ב"ם, יִהְיֶה 'בִּנְיָמִין' גִּימַטְרִיָּא מְאתַיִם, הוּא גִּימַטְרִיָּא שֶׁל 'צְדָקָה' עִם הַכּוֹלֵל. הֲרֵי נִרְמְזוּ יַד יָמִין וּצְדָקָה. וְסִיּם פְּעֻלָּתָהּ פְּלִטִי בֶּן רָפוּא, פְּלִטִי, שֶׁמְּפַלֶּטֶת הָאָדָם מִכָּל גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת וְרָעוֹת וַאֲפִלּוּ מִן הַמִּיתָה, רָפוּא, לְשׁוֹן רְפוּאָה, שֶׁמְּרַפֵּאת אֶת הָאָדָם מִן הָעֲוֹנוֹת וְהִיא רְפוּאַת הַנֶּפֶשׁ. נִמְצָא יֵשׁ בָּהּ רְפוּאַת הַגּוּף וּרְפוּאַת הַנֶּפֶשׁ, פְּלִטִי רְפוּאַת הַגּוּף, רָפוּא רְפוּאַת הַנֶּפֶשׁ:

ביד שמאל יניח תפילין

לְמַטֵּה זְבוּלֻן גַּדִּיאֵל בֶּן סוֹדִי. בָּזֶה בָּא לְרָמֵז עַל יַד שְׂמֹאל שֶׁבָּהּ מַנִּיחִים תְּפִלָּה שֶׁל יָד. וְהִנֵּה הַתְּפִלִּין דָּבָר גָּדוֹל וְסוֹד עָצוּם יֵשׁ בָּהֶם, וְכַמָּה הִפְלִיג בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ וּבְדִבְרֵי רַבֵּנוּ הָאֲרִ"י ז"ל בְּמַעֲלָתָם, וְאֵין לְךָ מַעֲלָה יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות ו.) שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַנִּיחַ תְּפִלִּין. וּצְרִיכִים טָהֳרָה וּקְדֻשָּׁה יְתֵרָה וּמַהֲשָׁבָה פְּנִימִיָּה, כִּי סוֹדָם גָּדוֹל מְאֹד. וְהִנֵּה זְבוּלֻן בְּמִלּוּי כָּזֶה 'זַי"ן בֵּי"ת וָי"ו לָ"מ' נו"ן' הַמִּלּוּי גִּימַטְרִיָּא תקפ"ו, וְיָד כֵּהָה' בְּמִלּוּי כָּזֶה 'יו"ד דָּל"ת כָּ"ף הֵ"י' עִם שְׁנֵי כּוֹלְלִים גִּימַטְרִיָּא תקפ"ו, לְרָמֵז עַל יַד שְׂמֹאל שֶׁהִיא יָד כֵּהָה שֶׁבָּהּ מַנִּיחִים הַתְּפִלִּין. וְהִנֵּה גַּם בֶּן מִלַּת 'הַתְּפִלִּין' עִם הַכּוֹלֵל גִּימַטְרִיָּא תקפ"ו, וּבָזֶה [בָּא] לְרָמֵז דְּזֶה הַצַּדִּיק מְקַיֵּם מִצְוַת הַתְּפִלִּין כָּרָאוּי, וּמְתַקֵּן בָּהּ יַד שְׂמֹאלוֹ. וְהַתְּפִלִּין שֶׁמַּנִּיחִים יִשְׂרָאֵל יֵשׁ בָּהֶם שֶׁבַע ה', וְהַתְּפִלִּין שֶׁמַּנִּיחַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יֵשׁ בָּהֶם שֶׁבַע ה', וְהַתְּפִלִּין שֶׁמַּנִּיחִים יִשְׂרָאֵל שֶׁמְּשַׁבְּחִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, נִמְצָא זֶה תָּלוּי בָּזֶה, אִם יִשְׂרָאֵל מְקַיְּמִים שֶׁבַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הוּא מְקַיֵּם שִׁבְחָם, וְאִם לָאו, לָאו. וְזֶהוּ גַּדִּיאֵל, קְרִי בֵּהּ 'גִּידֵּל אֵל', דְּהַיְנוּ עַל יְדֵי הַנָּחָתָם הָאֵל מְגַדֵּל יִשְׂרָאֵל וּמְשַׁבְּחָם כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתְּפִלִּין שֶׁלּוֹ. סוֹדִי, לְרָמֵז שֶׁצָּרִיךְ לְיַחֵד בָּהֶם בְּקֻדְּשָׁה וּבְטָהֳרָה וּבְמַחֲשָׁבָה יְתֵרָה כָּרָאוּי לְפִי שֶׁהֵם סוֹד נִפְלָא, וְזֶהוּ סוֹדִי. וּבָא הָרָמֵז שֶׁל יַד שְׂמֹאל בִּזְבוּלֻן, מִשּׁוּם דְּיִשָּׂשכָר הוּא הָיָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה הַנִּקְרֵאת יָמִין, וּזְבוּלוּן שֶׁהָיָה מַחֲזִיק בְּיָדוֹ יִקָּרֵא שְׂמֹאל:

(פיתוחי חותם פרשת שלח)

רק בעוה"ב יישב הצדיק בשלוה

וּמָה הֶעָרִים אֲשֶׁר הוּא יוֹשֵׁב בָּהֶנָּה (במדבר יג יט). הֵם הָעוֹלָמוֹת שְׁנִּוְחַל הַצַּדִּיק בָּעוֹלָם הַבָּא, צָרִיךְ שֶׁתֵּדַע כֵּיצַד הֵם, הַבַּמֻּחָנִים אִם בְּמִבְצָרִים, כְּלוֹמַר, שֶׁהָעוֹלָמוֹת הָהֵם הֵם הַנִּקְרָאִים עוֹלָמוֹת שֶׁל מְנוּחָה הַשְּׁקֵטִ וּבְטֵחַ, לֹא כָּעוֹלָם הַזֶּה שֶׁאֵין אֱמוּנָה בִּישִׁיבָתוֹ וְלֹא בְּשִׁלְוָתוֹ, שֶׁהָעוֹלָם הַזֶּה הוּא עִיר פְּרוּצָה אֵין חוֹמָה, וְעוֹלָם הַבָּא עִיר מִבְצָר בֶּאֱמוּנָה הַשְּׁקֵט וָבֶטַח:

(פיתוחי חותם פרשת שלח)

הנשמה והשכינה בלב האדם

לְמַטֵּה יוֹסֵף לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה גַּדִּי בֶּן סוּסִי (במדבר יג יא). כָּאן בָּא לְרָמֵז עַל הַלֵּב. וְהִנֵּה כָּל הָאֲבָרִים תְּלוּיִים בַּלֵּב, אֶל אֲשֶׁר יִפְנֶה, אַחֲרָיו יֵלְכוּ, שֶׁאֵין שׁוּם אֵבֶר עוֹשֶׂה שׁוּם פְּעֻלָּה עַד שֶׁתַּעֲלֶה תְּחִלָּה הַמַּחֲשָׁבָה מִן הַלֵּב. וְכֵן מְבֹרָר בְּמַסֶּכֶת אָבוֹת (פ"ב מ"ט), דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ שֶׁתָּלָה הַדָּבָר בַּלֵּב, אָמַר עָלָיו רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ מִדִּבְרֵיכֶם, שֶׁבִּכְלַל דִּבָּרָיו דִּבְרֵיכֶם. וְעִקַּר הַנְּשָׁמָה וְהַשְּׁכִינָה בַּלֵּב הֵם, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן לה לד) 'אֲנִי ה' שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'. וְעִקַּר תִּקּוּן הַלֵּב הוּא דִּבְרֵי תּוֹרָה, הֵם הַמְטַהֲרִים אוֹתוֹ וּמְתַקְּנִים אוֹתוֹ כָּרָאוּי, כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם (תהלים קיט יא) 'בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ לְמַעַן לֹא אֶחֱטָא לָךְ'. וְהִנֵּה מָצִינוּ תְּלָתָא כַּחֲדָא שָׁוִים לְטוֹבָה בְּחֶשְׁבּוֹן, וְהֵם 'קוֹל' 'צוֹם' 'מְמוֹן', וְכָל זֶה תָּלוּי בַּלֵּב, דְּאִם אֵינוֹ מְכֻוָּן לִבּוֹ לַעֲשׂוֹת כָּל דָּבָר לִשְׁמוֹ, לָרִיק יָגֵע. וְהִנֵּה 'קוֹל צוֹם מָמוֹן' גִּימַטְרִיָּא 'זֹאת' כַּאֲשֶׁר כָּתְבוּ הָרִאשׁוֹנִים זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, וְגַם 'הַלֵּב' בְּמִלּוּי כָּזֶה 'ה"ה לָ"מ ד' בֵּי"ת', סוֹפֵי תֵּבוֹת גִּימַטְרִיָּא ת"ט, הוּא חֶשְׁבּוֹן 'זֹאת' עִם הַכּוֹלֵל, לְרָמֵז דִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלֶּה שֶׁהֵם גִּימַטְרִיָּא 'זֹאת' עִקָּרָם תָּלוּי בַּלֵּב. וְהִנֵּה יוֹסֵף בְּמִלּוּי 'יו"ד וָי"ו סָמֶ"ךְ פֵּ"א', סוֹפֵי תֵּבוֹת עִם הַכּוֹלֵל גִּימַטְרִיָּא 'לֵב'. וְיוֹסֵף כְּמַשְׁמָעוֹ לְשׁוֹן הוֹסָפָה, דְּהַלֵּב בּוֹ תָּלוּי הוֹסָפַת וְרִבּוּי תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. וְזֶהוּ הָרֶמֶז, לְמַטֵּה יוֹסֵף שֶׁהוּא הַלֵּב, לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה, מְנַשֶּׁה אוֹתִיּוֹת 'נְשָׁמָה', לְרָמֵז דְּעִקַּר מְשׁכַּן הַנְּשָׁמָה הִיא בַּלֵּב:

(פיתוחי חותם פרשת שלח)

ירא את השם צריך שיהיה מוכנע ועניו

לְמַטֵּה אָשֵׁר סְתוּר בֶּן מִיכָאֵל (במדבר יג יג). כָּאן בָּא לְרָמֵז עַל הָרֹאשׁ, דְּהַיְינוּ אֶת ה' צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה מְכֻנָּע וְעָנָו, וְהוֹלֵךְ וְרֹאשׁוֹ כָּפוּף, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כב כט) 'וְשֵׁח עֵינַיִם יוֹשִׁיעַ'. וּמִי גּוֹרֵם זֶה לָאָדָם, צָרִיךְ שֶׁיֵּדַע וַיַּשְׂכִּיל שֶׁהַשְּׁכִינָה לְמַעְלָה מֵרֹאשׁוֹ, וּבָזֶה לֹא יֵלֵךְ בְּגַאֲוָה וְיִהְיֶה שִׁפַל רוּחַ. וְזֶה הַצַּדִּיק כָּךְ עוֹשֶׂה, וְזֶהוּ לְמַטֵּה אָשֵׁר, אָשֵׁר הוּא אוֹתִיּוֹת 'רֹאשׁ', סְתוּר, דְּהַיְנוּ זֶה הַצַּדִּיק מַסְתִּיר עַצְמוֹ וְהוֹלֵךְ בִּכְפִיפַת רֹאשׁ בַּעֲנָוָה. אִי נַמִּי זֶה הַצַּדִּיק יוֹדֵעַ שֶׁהוּא יוֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן דְּהַיְנוּ תַּחַת צֵל הַשְּׁכִינָה, וּמִסְתַּלֵּא יִהְיֶה מְכֻנָּע וְשָׁפָל. מִיכָאֵל לְשׁוֹן מִי, עוֹשֶׂה עַצְמוֹ מִי וְעָנִי. אִי נַמִּי מִיכָאֵל כְּמַשְׁמָעוֹ, הַמַּלְאָךְ מִיכָאֵל שֶׁהוּא שַׂר יִשְׂרָאֵל, דְּעַל יְדֵי הָעֲנָוָה נִכְנָע סַמָּאֵ"ל וּמִתְעַלֶּה מִיכָאֵל (שמו"ר יח ח). וְאָפְשָׁר דְּזֶה רָמוּז בְּשָׁמוֹ שֶׁל מִיכָאֵל, דְּעַל יְדֵי שֶׁיִּרְאַת יִשְׂרָאֵל מָכִים, דְּהַיְנוּ עֲנָוִים וּמַשְׁפִּילִים עַצְמָם, בָּזֶה מִתְעַלֶּה מִיכָאֵל שֶׁהוּא הַשַּׂר שֶׁלָּהֶם:

(פיתוחי חותם פרשת שלח)